

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БІДНОСТІ В УМОВАХ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ

Науменкова Світлана Валентинівна

*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

У сучасних умовах зелений перехід та енергетичний перехід розглядаються як спільна основа для побудови сталої економіки. Важливим завданням енергетичного переходу є не лише відновлювання стабільного функціонування енергетичного сектору, стимулювання енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики, але і забезпечення доступу до стійкої енергії широких верств населення, подолання енергетичної бідності. До «Європейського стовпу соціальних прав» віднесено право доступу до енергії, яке має бути гарантовано кожній людині [1, с. 201].

Енергетична бідність визначається як ситуація, за якої домогосподарства не мають стійкого доступу до основних енергетичних послуг. Висока волатильність цін на енергоносії у поєднанні з низькою енергоефективністю будівель, значне руйнування житла та об'єктів соціальної інфраструктури, стрімке падіння доходів населення в умовах війни посилюють виклики стрімкого зростання енергетичної бідності в Україні. Водночас виникають складнощі у формуванні бази даних для аналізу енергетичної бідності в умовах війни, економічної кризи в Україні та посилення міграційних процесів, проте актуальність формування програми моніторингових дій є високою з огляду на актуальність цієї проблеми [1, 2, с. 392].

Крім того, дефіцит енергетичних потужностей посилює енергетичну залежність України, призводить до зростання цін на електроенергію та прискорює поширення енергетичної депривації. В цих умовах традиційна державна підтримка вразливих верств населення на основі надання енергетичних субсидій має позитивні соціальні наслідки, проте посилює бюджетний дефіцит та має певні обмеження.

Відповідно до зарубіжної практики, існують різні варіанти подолання енергетичної бідності в рамках енергетичної політики, соціальної політики або поєднання різних регуляторних рішень. На рівні країн використовують різні заходи - від регулювання цін та податкових пільг, до обмежень на відключення, застосування соціальних тарифів, підвищення енергоефективності та енергозбереження, реалізації програм розвитку альтернативної енергетики [3, с. 65; 4, с. 296].

Для вирішення системних викликів енергетичній системі та подолання енергетичної бідності в Україні доцільно зосередити увагу на реалізації довгострокових заходів. На наш погляд, одним з перспективних напрямів є перехід до розподіленої генерації та посилення заходів з енергоефективності на місцевому рівні на основі вдосконалення механізму проєктного фінансування та взаємодії з інвесторами [5, с. 147–148].

Особливої уваги заслуговують проєкти розподіленої генерації - це система виробництва і передачі електроенергії на основі використання невеликих локальних енергооб'єктів, яка базується на комбінуванні різних джерел енергії. Такими локальними джерелами енергії можуть стати сонячні панелі, вітряки, газопоршнєві установки, газові турбіни, акумулятори, когенерація. Принципом розподіленої генерації є активне залучення споживачів до встановлення власних генерувальних установок. В процесі розбудови системи розподіленої генерації в Україні основне завдання полягає у забезпеченні людей та бізнесу доступними фінансовими ресурсами для придбання енергетичного обладнання та максимально спростити процедури, пов'язані із будівництвом, введенням в експлуатацію та підключенням об'єктів генерації до мереж [6].

В умовах дефіциту державного фінансування для підтримки вразливих домогосподарств та відбудови об'єктів соціальної інфраструктури на засадах енергетичної сталості в Україні все активніше залучають приватні інвестиції на основі:

- участі у державно-приватному партнерстві;
- укладання *performance contracting* – контрактів між власниками будівлі і приватною енергосервісною компанією. Ці контракти широко використовуються місцевими органами влади для підвищення енергоефективності. При використанні таких схем розмір платежів підряднику залежить від реальної економії енергії, і відповідно, знижує витрати для домогосподарств;
- реалізації проєктів енергоефективності за рахунок коштів мешканців багатопверхових будинків, де створено ОСББ – це добровільні об'єднання мешканців будинків з метою належного утримання будинку та прибудинкової території, які є аналогами “homeowner association” (НОА), “property owners’ association” (РОА).

Прикладом підтримки фінансування енергоефективних заходів в житловому будівництві в Україні є реалізація програми «ЕнергоДім», яка була запроваджена через створений Фонд енергоефективності. Ця програма реалізується у співпраці з IFC та GIZ та фінансується Фондом енергоефективності, що формується за рахунок коштів Державного бюджету України, а також внесків Європейського Союзу та Уряду Німеччини. Програма розрахована для добровільних об'єднань

мешканців будинків з метою належного утримання будинку та прибудинкової території [1, с. 204].

Співвласники будинків подавали заявки на участь у Програмі «ЕнергоДім» через відділення банків-партнерів, діяльність яких активізується на ринку фінансування зелених проєктів [7, с. 708; 8, с. 75]. Участь у програмі дозволяла співвласникам житла відшкодовувати до 70% витрат на розробку та експертизу проєктної документації, проведення попереднього енергоаудиту, послуги з технічного та авторського нагляду, сертифікацію енергетичної ефективності після реалізації проєкту, обстеження інженерних систем будівлі, на яких здійснено заходи з енергомодернізації.

Реалізація проєктів енергомодернізації будівель знижує витрати на енергію та підвищує енергоефективність житла. Разом з тим фактичне скорочення викидів CO₂, як свідчать результати, значно нижче заявленого, що зумовлює необхідність вдосконалення екологічного аудиту проєктів та більш точної оцінки сукупних витрат та вигід. Проєкти енергомодернізації житла мають бути орієнтовані на використання ефективних технологій, а тому результати декарбонізації повинні оцінюватися більш точно.

Поряд з оцінкою економії витрат та економії енергії, вважаємо за доцільне посилити увагу до вуглецевої оцінки проєктів енергомодернізації будівель. Для цього пропонуємо використати такий критерій, як зменшення викидів CO₂ на одиницю житлової площі. Привабливість цього показника полягає у тому, що він не містить вартісної складової, що нівелює вплив цінового фактору при формуванні кошторису проєкту [1, с. 211].

Для запобігання використання низькоефективних технологій при проведенні термомодернізації житла та невиправданого збільшення кошторису при проведенні будівельних робіт нами також запропоновано використання коригуючого коефіцієнту для урахування вуглецевого ефекту при відборі проєктів для отримання грантової допомоги [1, с. 210]. Значення коефіцієнту залежить від зменшення CO₂ на м² опалюваної площі, що дозволяє встановити залежність фінансової підтримки обраних рішень щодо енергомодернізації будинків залежно від вуглецевої складової проєктного рішення. Застосування такого підходу потребує посилення вимог до енергоаудиту та запобігання “greenwashing”.

На нашу думку, реалізація програм енергоефективності в Україні набуває особливого значення для обмеження поширення енергетичної бідності та підтримки вразливих верств населення в умовах Зеленого переходу. Разом з тим, розширення програм енергомодернізації соціальної інфраструктури в Україні уповільнюється через брак фінансування, посилення економічної та політичної нестабільності,

відсутність належного контролю за цільовим витрачанням коштів при взаємодії з інвесторами.

Список використаних джерел:

1. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko V., Mishchenko S. Rethinking Energy Poverty Alleviation through Energy Efficiency: Evidence from Ukraine. *Environmental Economics*. 2024. № 15 (2). P. 198–214. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ee.15\(2\).2024.14](http://dx.doi.org/10.21511/ee.15(2).2024.14)
2. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20 (1). P. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
3. Міщенко С. В., Науменкова С. В., Міщенко В. І. Управління ризиками зеленого фінансування в Україні. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2023. Т. 28. Вип. 3 (97). С. 61–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-97-11>
4. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 291–299. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-51>
5. Науменкова С., Міщенко С., Тищенко Є. Проєктне фінансування в умовах реалізації “UKRAINE FACILITY PLAN”. *Економічний простір*. 2024. № 191. С. 142–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-24>
6. Енергетична стратегія. Міністерство енергетики України. 2022. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya>
7. Naumenkova S., Mishchenko V., Chugunov I., Mishchenko S. Debt-for- nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. Vol. 21 (3). P. 698–713. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
8. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko S., Mishchenko V., Ivanov V. Assessment and mitigation of credit risks in project financing. *Banks and Bank Systems*. 2020. Vol. 15 (1). P. 72–84. DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.15\(1\).2020.08](https://doi.org/10.21511/bbs.15(1).2020.08)